

Livet före och efter krigsbarnstiden

Man kallade oss krigsbarn, alltså 70 000 minderåriga, som Sverige tog emot som flyktingar under andra världskriget. Sverige ville erbjuda omsorg, klädsel, föda och trygghet åt barn, vilkas liv i Finland skuggades av kriget mot Ryssland.

Men hurudant var livet i ett land som förde krig och som till följd av detta led brist på så gott som allt? Inte heller var rädslan okänd mitt i vardagslivet. Trots allt försökte man mitt i allt detta leva ett så normalt liv som möjligt. Mitt hem befann sig i ett förstadsområde utanför Helsingfors centrum, där husen var trävillor som byggts på 1910-talet. Luftalarmen avbröt ofta vardagssysslorna, även nattsömnerna. Det hände inte sällan att vi lade oss fullt påklädda för att snabbare

Familjen Finnberg år 1942, då pappa var på permis- sion.

kunna ta oss till skyddsrummet. Skyddet var en grotta som sprängts in i berget. Då bombningarna var som värst, var vi t.o.m. tvungna att övernatta i skyddet.

På hösten 1943 var det min tur att börja folkskolan, som låg en kilometer mot staden till. En gång överraskade luftalarmet mig då jag hunnit halvvägs till skolan. Det var en kontroversiell situation: man hade i skolan utfört en bestämmelse att då det blir alarm, skall alla samlas i skolans vestibul. Jag började springa till skolan då läraren en gång sagt så. Det borde ha funnits ett skyddsrum före skolan och dessutom även ett långt tegelhus där jag kunnat ta skydd. Men som tur var klarade jag mig helskinnad. Vad skulle ha kunnat hända om skolan

hade fått en bomb? Efteråt har tanken om detta förskräckt mig. Det fanns ju flera hundra elever i det fyra våningar höga skolhuset.

Glädjelös vardsgstristess

Vardagen bestod också av mycket annat. Jag kommer ihåg att maten ofta bestod av strömmingslåda med alla fiskben. Även havregrynsgröt fick man äta titt och tätt. En annan rätt som mamma ofta bjöd på var av gammalt bröd och mjölk. De torkade brödsnivorna skars i små bitar och på höllades varm mjölk. Brödet mjuknade till och voilà: rätten var färdig. (Mjöksull finskt vis!) Kålrot åt man också. Av den kunde mor t.o.m. trola fram biffar. Silverte var en mellanmålsnjutning – d.v.s. varmt vatten, en smula socker och mjölk som, då ransoneringen var som värst, ett barn kunde få endast två deciliter om dagen.

För att få fram rotfrukter, omvandlades även alla parker och bakgårdar till grönsaksland. Så gott som allt var ransonerat, men trots det var det så stor brist på allt att man ofta fick gå hem tomhänt. Och köa, ja det fick man vänja sig vid överallt.

Ett barn längtade så klart efter lite sött då och då. Som godis fick man t.ex. små torkade morotsbitar som såldes i små påsar. Det fanns även något slags mjöl i småpåsar som var avsett att kokas som saftsoppa till gröten. Det fick likaså duga då man var sötsugen.

För att livet på hemmafronten skulle kunna fortgå någorlunda, var alla som fyllt 16 år arbetsskyldiga. Krigsmaterialindustrin samt flera andra för livet viktiga funktioner krävde allas insats och då fick hemmafruarna ställa upp och sköta om sysslor som före kriget männen hade tagit hand om. På detta sätt kunde man garantera att samhället inte bröt samman. Männen på fronten fick en ringa ersättning för sin tjänstgöring, och detta hjälpte till att familjen kunde leva. Man kunde inte undgå svårigheter. Brist på saker och ting tryckte på ett antal sätt. I synnerhet var det svårt att få tag på kläder och skor. Skofabrikerna tog till surrogatmaterial: man tillverkade skor av trä och papperssnöre.

Jag kan här konstatera att 50 000 barn blev faderlösa då fäderna hade stupat. Kriget tog 90 000 stupade och nästan 190 000 skadade.

Kraftiga bombningar var avgörande

De intensiva bombningarna av Helsingfors i februari 1944 fick tydligen mina föräldrar att ta beslutet om att döttrarna borde sändas till Sverige. En bekant familj hade redan fyra pojkar i Sverige och erfarenheterna visade sig vara goda. Jag får vara tacksam till Anna i Ålpåsgård i Utanmyra för att hon gick runt i byn

Söndagsskolebarn på Bondesons trappa i Utanmyra. Längst bak: Lärarinnorna Maria Stolt och Hinders Anna Bondeson, Inez Fältgård, Margit Erlandsson, Jean Brottare, Juha Lehtiranta, Anders Brottare, Ann-Margret Bälter, Arne Pettersson, Lassper Gunnar Persson, ?, Lilja Finnberg, Erik Stolth, Leila Finnberg, Barbro Axelsson, Inger Bondeson, Dunder Ivan Andersson.

och sökte efter hem för flickorna. Och hon hittade slutligen två familjer, nämligen Stunisgård och Laspergård i Utanmyra.

Så började då mitt liv i ett nytt hem med nytt språk och nya människor. Men just som jag hade funnit trygghet blev det återresa till Finland. De finska myndigheterna yrkade på att barnen måste repatrieras efter kriget, men uppskattningsvis 15 000 barn stannade i Sverige.

Ånyo fick man påbörja livet i brist på allt. Under ett års tid kunde man vara bättre klädd tills man hade vuxit ur kläderna man fått med sig från Sverige. Så fick då

mor försöka sy ihop kläder av det som fanns. Hon lappade gamla eller lyckades få använda kläder någonstans.

Matsedeln såg likadan ut som under krigstiden. Ransoneringen på varor fortsatte och köandet likaså. Det hjälpte till en smula att man fick en anspråkslös måltid som skolan bjöd på, likaså hade barnfamiljer nu en möjlighet att få mathjälp. I skolan utdelades någon sorts Amerika-hjälp. Jag kommer ihåg glaskulorna som jag lekte med och pulvret som man egentligen skulle ha borstat tänderna med. Det smakade gott och fick duga som ersättning för snack.

Tigandets dämmande rädsla

Men det kändes som om tigandet täckt under sig alltför mycket. Ryssarna var majoritet i en kommission som nu skulle kontrollera att Finland uppfyllde fredsvillkoren. Kommissionen var på plats i Helsingfors under ett flertal år, och man fick vara mycket noggrann med vad man sade eller gjorde. Krigsersättningarna gjorde livet uselt i åtta långa år. Finland, som förresten var det enda land som till punkt och pricka betalade alla sina krigsskulder till Ryssland, betalade skulden huvudsakligen med varor som metallindustrin tillverkade. Summan var totalt ca 300 miljoner USA dollar. Männen som kommit hem från fronten gick omkring i sina slitna uniformer som var befriade från alla gradbeteckningar. Dessutom måste Finland finna plats för de över 400 000 evakuerade som grannlandet hade berövat på jord och mark.

Och det där med tigandet? Man teg i Finland t.o.m. om krigsbarnen som sänts till Sverige och Danmark. Det var först på 1990-talet som diskussionen började, vilket har lett till att ett flertal krigsbarnsföreningar bildats såväl i Finland som i Sverige och Danmark. Likaså har krigsveteranernas sak tystats ned i årtionden. Veteranernas betydelse har först på senare tid fått sin uppskattning. Man har förstått deras insats för hela Finland. Vi får tacka dem för att Finland har kunnat behålla sin självständighet och inte nödgats gå samma väg som de baltiska länderna.

Mitt i all denna tristess och brist på allt fanns hoppet om att åtminstone för en kortare tid få resa till hemmet i Sollerön, som blivit som ett andra hem för mig. Det blev verklighet under några somrar. Och inte har detta band brutit senare heller, fast så många av dem som blivit mig nära redan gått bort. Ön finns ju kvar och Siljan med sin underbart vackra omgivning!

Barn på väg mot det okända

Några av oss krigsbarn fann hemmets trygghet också på Sollerön, liksom jag och

Leila med lilla-systemen Lilja vid den tiden då flickorna vistades på Sollerön.

min syster Lilja. Mindre uppmärksamhet har dock den situation fått, då barnet sändes iväg till okända öden. Till en början hade sådana barn företrädde som bodde i större städer med bombhot. Barn skickades iväg även från sådana familjer där fadern hade stupat eller blivit svårt skadad, eller om mor hade svårigheter att ta hand om flera barn. Och så var det sådana fall då hälsosystemen rekommenderade att barnet borde sändas till bättre förhållanden. Senare lättade man på villkoren.

Finsk krigstids barnmode före resan till Sverige. Leila 8 år och Lilja 6 år.

Speciellt för de mindre barnen var avresan stressande, då de inte kunde förstå vad det var frågan om. Ofta hände det så att mamman lämnade sitt barn på tåget och sade att hon måste gå ut på ett ärende och lovade att komma tillbaka om en stund. Tåget avgick och mor syntes inte till. Gråt och förtvivlan fyllde vagnen. Resan var lång – ofta runt Bottenviken, och ännu längre om resan gick ända till Syd-Sverige. Det kunde hända att en fattig familj hade ett barn med sig till tåget och att det hade barnskaras enda skor på sig. Skorna togs av ("du får nya skor i Sverige") för att någon där hemma skulle ha skor och kunna leka ute.

Min egen avresa till Sverige var annorlunda. Kriget hade hunnit till sin slutfas och en resa lyckades endast om man hade ett hem med adress att uppvisa. För oss hade man funnit var sitt hem, fast i skilda hus. Mor hade klätt på oss det bästa hon hade hittat, inte heller var vi utan skor. Skorna var visserligen med träsulor och hölls ihop med papperssnören. Med hade packats min egen lilla docka samt några finska sagböcker.

Resan började med tåg till Åbo och vidare med s/s Arcturus till Stockholm, där den första tiden förflöt i karantän. På det här sättet ville man försäkra sig om att barnen var friska då de blev flyttade till sina nya hem. Fartyget var till hälften en fraktbåt och barnen placerades i lastrummet som inretts med väldiga britsar. Oftast hade man ca 500 barn ombord. Det var riskfyllt att navigera på den minbelagda sjön. Det var därför som man till stor del transporterade barn med tåg runt Bottenviken. På den finska sidan var man utsatt för bombplan. Tågen stannade ofta under resan och resenärerna, stora såväl som små fick springa ut och in i skogen, om där råkade finnas en. Under barntransporterna var lottorna i nyckelposition såväl i Finland som i Sverige. Många av barnen gjorde den här långa resan fram och tillbaka i flera omgångar, beroende på krigssituationen hemma i Finland.

Leila Lehtiranta

Översättning Juha Lehtiranta, pojken på Älpåsgården.